

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

У статті розглянуто питання забезпечення професійної компетентності майбутнього вчителя музики в умовах магістратури на прикладі вивчення дисципліни «Практикум з музичної педагогіки».

Ключові слова: професійна компетентність, майбутній учитель музики, магістратура, практикум, музична педагогіка.

В статье рассмотрены вопросы обеспечения профессиональной компетентности будущего учителя музыки на примере изучения дисциплины «Практикум по музыкальной педагогике».

Ключевые слова: профессиональная компетентность, будущий учитель музыки, магистратура, практикум, музыкальная педагогика.

The article discusses the issue of providing of a music teacher's professional competence in the terms of magistracy course on the example of learning the subject «Practical training session on musical pedagogy».

Key words: professional competence, future music teacher, magistracy course, practical training session, musical pedagogy.

Постановка проблеми. Процес формування компетентного фахівця є однією з головних проблем педагогічної науки початку ХХІ століття. Соціальний досвід постійно трансформується, сфера освіти реконструюється, з'являються різновиди інноваційних педагогічних технологій, зростає рівень вимог до сучасного фахівця в галузі мистецтва.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема формування компетентності майбутнього вчителя музики, що являє собою здатність особистості до професійної діяльності і містить результати навчання, виховання й розвитку в установах вищої педагогічної освіти: знання, уміння, особистісні якості, необхідні для виконання професійної інноваційної діяльності в галузі мистецтва відповідно до суспільних вимог. Рівень сформованості професійної компетентності характеризує ступінь підготовленості викладача музичного мистецтва до науково-методичної, дослідницької та музично-освітньої роботи в школі, є умовою ефективності його педагогічної діяльності, ланкою вдосконалення накопиченого інтелектуального й практичного досвіду, пошуку ефективних шляхів

підвищення педагогічної майстерності викладача мистецьких дисциплін у художньо-творчій діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз наукових праць свідчить, що компетентність учителя досліджувалася переважно у сфері педагогічної діяльності (О. Бигич, О. Гура, Е. Зеєр, Н. Кузьміна, В. Лозова, А. Маркова, А. Мармаза, О. Овчарук, Р. Рогожникова, А. Савченко, В. Стрельников, Є. Торшилова, А. Хуторської та ін.).

Компетентність передбачає не стільки обсяг знань і досвіду, скільки вміння актуалізувати накопичені знання й уміння та у потрібний момент використовувати їх у процесі реалізації своїх професійних функцій (Е. Зеєр). Більшість дослідників розглядають компетентність як процес і результат педагогічної діяльності.

Отже, аналіз сучасних характеристик культурних та естетичних компетенцій засвідчує, що ідеальна модель сучасної культурно-компетентної особистості містить, з одного боку, уміння «привласнювати досвід минулих поколінь», а з іншого – здатність до творчості й «гармонійної самореалізації» (Є. Торшилова).

Необхідно також зауважити, що поняття «компетентність» наближене за значенням до понять «професіоналізм» і «педагогічна майстерність», які розглядаються іноді як сукупність певних якостей особистості вчителя, що зумовлюється високим рівнем його психолого-педагогічної підготовленості, здатністю оптимально вирішувати педагогічні завдання навчання, виховання й розвитку школярів.

У зв'язку з цим професійна компетентність майбутнього учителя є складним, інтегративним утворенням, у якому розкривається сукупність його знань, умінь, досвіду, мотивації та особистісних якостей, обумовлюється готовність до активного виконання педагогічної діяльності; зміст кожної її складової містить ключові (інформаційні, регулятивні, комунікативні), операційні та інтелектуально-педагогічні компетенції, що забезпечуються на різних рівнях освітньо-кваліфікаційної підготовки у ВНЗ.

На думку О. Гури, «удосконаленням науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів є використання: сучасних активних форм і методів навчання (організаційно-діяльнісна гра, тренінг, психобіографія тощо), спрямованих на підвищення ефективності процесу їх професійної самоорганізації в умовах магістратури; інтерактивних мультимедійних засобів навчання, які забезпечують самостійну роботу; педагогічного супроводу, що передбачає підтримку професійного становлення та розвитку особистості» [3].

Мета статті – розкрити практичне забезпечення професійної компетентності майбутнього вчителя музики в умовах магістратури.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі підготовки фахівців вищих кваліфікаційних рівнів виникає необхідність створення нових педагогічних умов, які б сприяли підготовці вчителя музичного мистецтва як викладача, котрий здатний до активного освоєння нових соціальних перспектив, з широкими можливостями для більш повного задоволення потреби в самореалізації, самоствердженні засобами мистецтва.

Частково компетентність висвітлюється в багатьох роботах, присвячених питанням професійної підготовки майбутнього вчителя музики (Е. Абдулін, Л. Арчажникова, Ж. Кармазіна, В. Орлов, О. Олексюк, Г. Падалка, І. Полубоярина, А. Ростовський, А. Рудницька, Т. Смирнова, Г. Шевченко, О. Щолокова та ін.), його музично-педагогічної культури (К. Васильковська, В. Мишедченко, А. Растригіна, Р. Тельчарова, А. Шевнюк та ін.); особливості виконавської підготовки (Л. Василенко, Л. Гусейнова, Н. Згурська, В. Крицький, І. Бруківка, Г. Ніколаї, О. Щербиніна та ін.), засвоєння музично-педагогічних знань та виховання ціннісних орієнтацій (В. Волкова, В. Дряпика, Н. Свещинська та ін.). Однак питання формування саме професійної компетентності майбутнього вчителя музики в умовах магістратури розглядається в основному опосередковано.

Автори зазначають, що складний характер педагогічної діяльності як якісне ускладнення соціально-педагогічних вимог до вчителя музики потребує принципово іншого типу мислення, більш широкого комплексу знань, умінь і навичок, котрі поєднані з високорозвиненими професійно важливими якостями, що в підсумку становить фундаментальну основу професійно-педагогічної підготовки викладача музичного мистецтва, його професійної компетентності.

Основним показником професійної компетентності майбутнього викладача музичного мистецтва Ж. Кармазіна вважає наявність художньо-творчих компетенцій, що є показником здібностей створювати самостійний процес художньої самоосвіти в умовах існування різнорівневих програм в загальноосвітній школі «Музика» – «Музичне мистецтво» – «Мистецтво».

До ключових компетенцій учителя музичного мистецтва належать: знання змісту музичного навчання учнів, методики викладання музики та застосування сучасних методів і технологій мистецької освіти (інформаційні компетенції); уміння формувати в учнів музичні знання, вміння і навички, застосовувати методику вокально-хорової роботи з учнями (регулятивні); ерудиція, творча активність, культура мовлення, артистизм учителя (комунікативні). До операційних компетенцій учителя музичного мистецтва належать навички музично-педагогічної імпровізації, інтерпретації музичних творів, диригентської техніки та виконання музичних творів на уроці; до інтелектуально-педагогічних компетенцій – уміння створювати

та використовувати на уроці проблемні ситуації, атмосферу зацікавленості, інтегративні методи навчання та аналізу творів мистецтва.

Учителю музичного мистецтва необхідно мати не лише конгломерат зазначених якостей системи знань, умінь, навичок, які складають його компетентність, а і їх гармонічне поєднання, яке можливе за досить високого особистісного розвитку в процесі художньої самоосвіти.

Отже, вчитель музичного мистецтва у сучасній школі певною мірою є практиком-універсалом. Складність музично-педагогічної діяльності полягає в тому, що вона за обсягом професійних завдань поєднує в собі, принаймні, три спеціальності – загальнопедагогічну, музично-педагогічну і виконавську. Професіограма викладача музичного мистецтва ВНЗ, яка відображає взаємозв'язок основних видів його музично-педагогічної діяльності, завдань, домінуючих знань, умінь та професійних якостей особистості й визначає мету, зміст і результат підготовки студентів за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр», кваліфікації 8.02020401 «викладач музичного мистецтва».

У контексті циклічності розгортання науково-методичної системи формування професійної компетентності викладачів ВНЗ музично-педагогічних фахів, активізацію процесів професійної художньо-творчої самоорганізації майбутнього фахівця можна дослідити на прикладі опанування студентами дисциплін методико-практичного циклу різних освітньо-кваліфікаційних характеристик. В умовах бакалавратури засвоєння профільюючих дисциплін методико-практичного циклу «Методики музичного виховання», «Практикуму з музично-педагогічного репертуару» та «Педагогічної практики» здійснюється на рівні визначення категорії «професійна компетентність учителя музики» як інтегративного утворення, що складається зі структурних компонентів (ключових компетентностей) і являє собою комплекс музично-педагогічних знань, умінь, навичок, музичних здібностей, якостей особистості, що виявляються через готовність до творчої педагогічної діяльності [5].

Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в умовах магістратури є можливим у межах цільових розвивальних програм, які передбачають специфіку умов реалізації художньо-творчих компетенцій викладача музичного мистецтва. У зв'язку з цим магістри опановують предмети методики викладання дисциплін обраної кваліфікації та практикумів із різних музично-педагогічних спеціальностей.

Проаналізувавши особливості викладання музичної педагогіки, ми пропонуємо фрагмент розробки навчальної дисципліни «Практикуму з музичної педагогіки», спрямованої на підвищення ефективності процесу науково-практичної підготовки викладача музичного мистецтва в умовах

магістратури.

Музична педагогіка є своєрідним загальнопедагогічним орієнтиром у циклі спеціальних мистецьких дисциплін, до яких належить «Методика музичного виховання», «Практикум з музично-педагогічного репертуару», «Педагогічна практика» тощо.

Практикум – це система змістовно-навчальних занять, що забезпечує формування ключових художньо-творчих компетенцій педагога-музиканта, пов'язаних із засвоєнням сучасних програм з музичного мистецтва в умовах розширення музично-освітнього простору. Засвоєння професійних понять та умінь з музичної педагогіки на практиці значно розширює зону творчого поля педагогічної майстерності майбутнього вчителя в умовах оновлення змісту мистецької освіти.

Метою навчальної дисципліни «Практикум з музичної педагогіки» є підготовка висококваліфікованих викладачів, здатних до науково-методичної, художньо-творчої самореалізації у сфері музично-педагогічної та музично-просвітницької діяльності. Завданнями навчальної дисципліни є: професійне оволодіння магістрами компонентами змісту мистецької освіти в процесі музичного навчання; підготовка до конструювання змістовних одиниць уроку за різними напрямками розбудови мистецької освіти; оволодіння необхідними навичками роботи викладача ВНЗ, педагога-методиста, враховуючи специфіку музично-педагогічної підготовки; формування науково-методичних та дослідницьких навичок майбутнього викладача музичного мистецтва для організації методичних заходів у вчителів мистецьких фахів та проведення наукових досліджень в галузі музичної педагогіки.

У системі підготовки магістрів за музично-педагогічним напрямом курс практикуму є профільюючим. Програма курсу «Практикум з музичної педагогіки» передбачає узагальнюючі, цілісні знання з навчання, виховання та розвитку художньо-творчої особистості викладача засобами мистецтва.

У результаті вивчення дисципліни магістр повинен знати: основні навчальні шкільні програми з мистецької освіти; основні принципи інтеграції систем музичного виховання; основні методи роботи над структуруванням сучасних уроків музичного мистецтва та занять методико-практичних циклів ВНЗ; прийоми практичного впровадження авторських методик музичного виховання молоді в системі безперервної освіти; прийоми та методи практичної реалізації сучасних технологій в музичному навчанні на різних етапах розвитку мистецької освіти.

У результаті вивчення дисципліни магістр повинен уміти: вільно використовувати програмний музичний матеріал у різних видах майбутньої педагогічної та методичної діяльності вчителя музичного мистецтва;

аналізувати методичні підходи до конструювання змісту мистецької освіти на різних рівнях її розвитку, критично їх опановувати; працювати над удосконаленням власної творчої позиції з питань структурування дидактичних одиниць в музичному навчанні; правильно інтерпретувати авторські підходи щодо сучасних технологій в музичному навчанні; організовувати музично-педагогічну діяльність школярів в умовах модульного навчання; творчо вирішувати практичні завдання з проблем моделювання структури навчальних дисциплін художньо-естетичного циклу на різних етапах оновлення змісту мистецької освіти.

Тематична структура програми містить чотири модулі: концептуальний, змістовний, процесуальний та заліковий.

Модуль 1. Концептуальний. Концептуальні основи професійної компетентності сучасного викладача музичного мистецтва в умовах розвитку художньої дидактики.

Тема 1. Вступ до практикуму. Мета, завдання дисципліни в русі розвитку художньої дидактики та музичної педагогіки як наук практичного забезпечення художньо-творчої самореалізації педагога-музиканта на різних рівнях мистецької освіти.

Тема 2. Практичні засади структурування сучасних концепцій музичного виховання школярів в контексті проблем художньої дидактики.

Тема 3. Сучасні парадигми розвитку музично-педагогічної галузі.

Тема 4. Дидактичні умови програмного забезпечення сучасного процесу музичного навчання загальноосвітнього навчального закладу.

Модуль 2. Змістовний. Сутність змісту музичної освіти на різних етапах її безперервного розвитку.

Тема 5. Добір компонентів змісту музичної освіти в умовах шкільної практичної діяльності вчителя музичного мистецтва.

Тема 6. Змістовні характеристики елементів дидактичного творчого модуля як фактор удосконалення якості мистецької освіти на різних етапах її розвитку (в процесі викладання шкільних предметів «Музика», «Музичне мистецтво», «Мистецтво» та дисциплін методико-практичного циклу ВНЗ за кваліфікацією «Вчитель музичного мистецтва»).

Тема 7. Принципи інтегрованого підходу до формування музичної грамотності школярів в умовах викладання предметів методико-практичного циклу на музично-педагогічних факультетах ВНЗ.

Модуль 3. Процесуальний. Структурування процесу музичного навчання на різних рівнях музично-педагогічної освіти.

Тема 8. Практичне моделювання змістовних дидактичних одиниць навчальних предметів «Музика», «Музичне мистецтво», «Мистецтво» в авторських програмах сучасних педагогів-музикантів.

Тема 9. Практична реалізація конструювання елементів дидактичного творчого модуля в шкільній та вузівській практиці (на прикладі розробки занять з дисциплін методико-практичного циклу за кваліфікацією «Вчитель музичного мистецтва»).

Тема 10. Практична реалізація сучасних технологій музичного навчання школярів в умовах професійної підготовки студентів мистецьких фахів.

Тема 11. Основні принципи й методи роботи майбутніх викладачів музичного мистецтва над авторськими програмами, спецкурсами та узагальненням педагогічного досвіду в галузі мистецтва.

Модуль 4. Заліковий. Практична реалізація художньо-творчого досвіду майбутнього викладача музичного мистецтва в умовах викладання предметів методико-практичного циклу ВНЗ.

Тема 12. Розробка та демонстрація авторського варіанту фрагменту програми для учнів за напрямом «Музика», «Музичне мистецтво», «Мистецтво» (на вибір).

Тема 13. Підготовка та демонстрація фрагмента заняття з дисциплін методико-практичного циклу за вибором студента.

Наведемо приклад занять за темами № 5, № 6 із забезпечення професійної компетентності майбутнього вчителя музики в умовах магістратури на заняттях «Практикуму з музичної педагогіки».

Тема. Добір компонентів змісту музичної освіти в умовах шкільної практичної діяльності вчителя музичного мистецтва. Мета заняття – сформувати у студентів практичні навички дидактичного добору компонентів змісту мистецької освіти в шкільній практиці. Основні поняття: «принципи добору компонентів змісту мистецької освіти», «процес навчання в загальноосвітній школі», «методико-практичний цикл дисциплін у ВНЗ». Ключові уміння: виявити науково-методичні принципи добору компонентів змісту мистецької освіти в шкільній практиці.

Педагогічна ситуація. «Вам запропонували виступити на конференції за темою «Зміст сучасної музичної освіти. Проблеми. Пошуки. Знахідки».

Завдання 1. Надати тези доповіді для конференції на одну сторінку.

Завдання 2. Заповнити таблицю 1.

Таблиця 1

Компоненти змісту мистецької освіти

?	
?	Творчий досвід

Тема. Змістовні характеристики елементів дидактичного творчого модуля як фактор удосконалення якості мистецької освіти на різних етапах її розвитку (в процесі викладання шкільних предметів «Музика», «Музичне мистецтво»), «Мистецтво» та дисциплін методико-практичного циклу ВНЗ за кваліфікацією «Вчитель музичного мистецтва»).

Мета – сформувані науково-практичні уявлення студентів про дидактичний творчий модуль як засіб конструювання змісту мистецької освіти на різних етапах її розвитку. Основні поняття: «дидактичний творчий модуль», «художньо-творча діяльність», «шкільний навчальний предмет «Музичне мистецтво»», «методико-практичний цикл дисциплін ВНЗ».

Ключові уміння: проаналізувати елементний склад дидактичного творчого модуля та його вплив на конструювання змісту мистецької освіти на різних етапах її розвитку; розробити форми організації шкільного навчального предмету «Музичне мистецтво» та занять методико-практичного циклу для ВНЗ на основі дидактичного творчого модуля; проаналізувати принципи добору музичного навчального матеріалу для загальноосвітньої школи в процесі викладання «Практикуму з музично-педагогічного репертуару»; розробити свій варіант добору музичного матеріалу для викладання музичного мистецтва в основній школі.

Педагогічна ситуація 1. «Уявити, що вам запропонували виступити на методичному об'єднанні вчителів мистецьких фахів за темою «Модульне навчання в змісті мистецької освіти»».

Питання: «Яке повідомлення ви б підготували для дискусії?

Завдання. Ознайомитися з роботою «Практична реалізація дидактичного творчого модуля в музичному навчанні» [2]. Проаналізувати взаємозв'язок між елементами дидактичного творчого модуля на рис. 1.

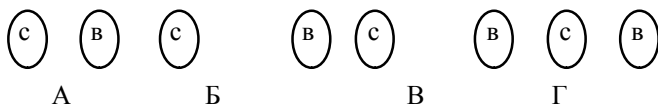

Рис. 1 Взаємозв'язок між елементами дидактичного творчого модуля

Педагогічна ситуація 2. «Уявити, що експериментальне впровадження теоретичного дослідження вашої магістерської роботи проходить апробацію в процесі викладання «Практикуму з музично-педагогічного репертуару» у ВНЗ». Питання: «Як би ви використовували дидактичний творчий модуль для добору музичного матеріалу?»

Завдання. Розробити дидактичну картку відповідно до таблиці 2.

Таблиця 2

Дидактична картка «Використання дидактичного творчого модуля для структурування музичного репертуару в основній школі (8 клас)»

Приклади добору музично-педагогічного репертуару у 8 класі	Дидактичний творчий модуль		
	Сприймання	Створення	Виконання
	Л. Бетховен «Соната № 14»	Ж. Косма «Опале листя»	Л. Журбін «Знайома арифметика»

Індивідуально-творча робота. Підготувати тези для наукової статті «Засоби модульної організації сучасного змісту мистецької освіти».

Самостійна робота. Розробити бібліографію до теми «Модульне навчання в мистецькій освіті».

Особистісні якості, яких магістр набуває під час вивчення дисципліни: формування науково-методичної освіченості у процесі художньо-творчого опанування змісту мистецької освіти; виховання почуття відповідальності за розвиток духовного потенціалу молоді в умовах кризи, уміння творчо мислити в контексті сучасних технологій музичного навчання; потреба в художньо-творчій самореалізації на різних рівнях розвитку мистецької освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, професійна компетентність учителя музики визначається як інтегральна якісна характеристика художньо-творчих компетенцій, що зумовлює науково-методичний та дослідницький характер глибокого розуміння сучасних вимог для досягнення продуктивних результатів шкільної мистецької освіти. Подальшої розробки потребує проблема професійної компетентності викладачів мистецтва у системі підвищення кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беземчук Л.В. Педагогічні умови формування досвіду творчої діяльності майбутнього вчителя музики. / Л.В. Беземчук // Педагогічні науки: зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету. – Бердянськ: БДПУ, 2011. – №1. – С. 34 – 39.

2. Беземчук Л.В. Практична реалізація дидактичного творчого модуля в музичному навчанні. / Л.В. Беземчук // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. за заг. ред. С.С. Єрмакова – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2008. – №12. – С. 8 – 12.

3. Гура О.І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Олександр Іванович Гура. – Київ, 2008. – 38 с.

4. Олексюк О.М. Проблемне поле музично-педагогічного процесу у вищій школі [Текст] / О. Олексюк // Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. – 2009. – №1. – С. 82 – 91.

6. Полубоярина І.І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Ірина Іванівна Полубоярина. – Житомир, 2008. – 21 с.